

UDC 001.1 The 8 th International scientific and practical conference “Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects” (January 23-25, 2022) MDPC Publishing, Berlin, Germany. 2022. 766 p. C. 355-558. ISBN 978-3-954753-03-1

ЗАСТОСУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ В ДИТЯЧОМУ МУЗИЧНО-ІГРОВОМУ РЕПЕРТУАРІ В. ВЕРХОВИНЦЯ

Дем'янюк Наталя Юрїївна,
канд. пед. наук, доцент кафедри музики
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна
natadem2205@ukr.net

Вступ. Серед магістральних напрямів реформування системи освіти в Україні визначаються її національна спрямованість, невіддільність від національного ґрунту, органічне поєднання з історією та традиціями українського народу, про що наголошується в «Дорожній карті освітньої реформи 2015-2025», Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років, Концепції розвитку педагогічної освіти та інших чинних нормативних документах. Формування національної самосвідомості, любові до рідної землі, культури та історії свого народу, забезпечення духовної єдності поколінь не лише потребують розробки й упровадження інноваційних педагогічних технологій, а й зумовлюють необхідність дослідження та впровадження в освітній процес найкращих здобутків вітчизняної педагогіки, прогресивного досвіду її провідних творців. Серед них – видатний український музикознавець, педагог, етнограф, хореограф, диригент і композитор Василь Миколайович Верховинець (1880-1938). Головним із концептуальних положень його діяльності є формування національної культури молоді засобами українського фольклору.

Мета роботи – розкрити особливості застосування різножанрового українського фольклору при створенні В. М. Верховинцем музично-ігрового репертуару для дітей «Весняночка».

Матеріали й методи: репертуарно-методичний посібник «Весняночка», результати наукового дослідження спадщини і діяльності В. М. Верховинця, етнографічні, музикознавчі, педагогічні джерела, он-лайн ресурси тощо; історико-логічний і системно-структурний аналіз, персоналістично-біографічний, порівняльно-зіставний, класифікація, узагальнення і систематизація дослідженого матеріалу.

Результати й обговорення. Репертуарно-методичний посібник «Весняночка» (1924 р.) написано В. М. Верховинцем у результаті багаторічної етнографічно-дослідницької роботи, педагогічних пошуків і композиторської творчості. Його основу становить уперше створений в Україні музично-ігровий репертуар для дітей, який побудовано на матеріалі різножанрового українського автентичного фольклору.

Роботу над збіркою педагог підпорядковував головним завданням: «вихованню фізично здорового, етично стійкого, інтелектуально розвинутого члена суспільства», формування його національної культури [1, с. 21, 144, 181]. Їх вирішенню сприяє синкретична природа рухливої музичної гри, у якій органічно поєднуються елементи музичного, хореографічного і драматичного мистецтва, педагогічну доцільність комплексного використання яких довів В.М. Верховинець.

У роботі над дитячим музично-ігровим репертуаром педагог керувався принципами української етнопедагогіки, серед яких: природовідповідність, гуманність, послідовність, наступність, наочність, емоційність, активність особи вихованця у виховному процесі. Це підтверджують зміст і структура «Весняночки», яка складається із семи розділів: 1) «Про рухливі ігри зі співами» (де автор дає методичні рекомендації та пояснення щодо використання рухливих музичних ігор у виховному процесі); 2) «Ігри та пісні на різні теми»; 3) «Весна»; 4) «Літо»; 5) «Осінь»; 6) «Зима» (до останніх п'яти розділів додаються окремі пісні); 7) «Хореографічний додаток».

Репертуарно-методичний посібник включає сто п'ятдесят шість рухливих музичних ігор і пісень, зокрема дев'ять народних ігор, етнографічний запис

яких під час гастрольних подорожей Україною з трупою М. К. Садовського зробив сам В. М. Верховинець («Мак», «Горобейко і сестричка» «Качка йде», та ін.) [1, с. 188, 207, 211]. Вони спрямовані на вирішення основних педагогічних завдань праці.

Разом із дитячим ігровим фольклором автор використав самостійні народні мелодії, пісні, вірші, лічилки, утішки, пестушки, казки, які доповнював відсутніми компонентами – музичним, драматичним, літературним, хореографічним. Більшість ігор репертуарно-методичного посібника він створив на основі фольклорно-етнографічного матеріалу: 1) українських народних пісень – дев'ятнадцять ігор («А вже весна», «Іди, іди, дощику», «Розлилися води» та ін.); 2) народних мелодій – дев'ять ігор («Біла квочка», «Малі діти по гриби ходили», «Перстень» та ін.); 3) поетичного фольклору – вісімнадцять ігор («Труби, Грицю, в рукавицю», «Котик Мурчик», «Сидить Василь» та ін.); 4) утішок, пестушок, казок – 30 ігор («Сорока-ворона», «Пташка маленька», «У дзбаночку молочко» та ін.) [1, с. 339-342]. Двадцять ігор і дев'яносто мелодій, автором яких є В. М. Верховинець, створені в дусі народних обрядових і музичних традицій («Ой ти, вітер», «Метеличок», «Коваль» та ін.) [1, с. 155, 225, 253].

Важливою для створення «Весняночки» була участь педагога у Першій комплексній експедиції науковців Полтавського краєзнавчого музею на чолі з М. Рудинським до села Яреськи на Полтавщині, під час якої ним був записаний і оброблений автентичний пісенний та ігровий фольклорний матеріал. Українська елегійна пісня «Ой летіла зозуленька», колискові «Ой люлю, люлю», «Ой ну, люлі, котино», «Люлі, люлі» увійшли до збірки [1, с. 157, 85, 86, 88].

Усі ігри «Весняночки» репрезентуються в інсценізованому вигляді, який передбачає наявність певної драматургії, реквізиту, розподілення ролей між учасниками. Ігри поступово ускладнюються за змістом, формою та способом проведення. Гра набуває характеру драматичної дії, потребує перевтілення у певний художній образ, тобто перетворюється на маленький спектакль

(«Ходить гарбуз», «Два півники» та ін.). Водночас ускладнюється і пісенний супровід ігор, до якого з метою більш активного розвитку музичних здібностей дітей В. М. Верховинець включає елементи двоголосся і триголосся («Плету лісочку», «Женчичок» та ін.). Рухи по колу з простими гімнастичними вправами поступово доповнюються хореографічними елементами (рух «зальотний», присування, коливання, підскок та ін.), які потім об'єднуються в танцювальні комбінації, загартовуючи вихованців фізично та сприяючи естетичному, морально-етичному, інтелектуальному розвитку, формуванню їх національної культури. Деякі ігри пропонуються виконувати у формі хороводів («Дружба», «Кривий танок» та ін.). Методика вивчення елементів українського народного танцю з дітьми міститься у сьомому розділі збірки – «Хореографічному додатку» [2, с. 133].

Ґрунтуючись на фольклорно-етнографічному матеріалі, рухливі музичні ігри є зразком норм поведінки, мовної, музичної, хореографічної культури українського народу, сприяють засвоєнню його багатих традицій, розвитку національної самосвідомості, гідності, патріотизму, рис національного характеру. Інценізовані ігри, в основі яких лежить фольклорний матеріал, на думку В.М. Верховинця, по-перше, сприяють формуванню національної культури молодого покоління, по-друге, забезпечують всебічний розвиток особистості дитини.

Висновки. Дослідження українських народних пісень, танців, ігор, обрядів, дитячого фольклору, їх аналіз, систематизація, обробка, виявлення національних мистецьких особливостей дали змогу педагогу створити перший український музично-ігровий репертуар для дітей, застосовувати автентичний фольклорний матеріал у процесі формування національної культури молоді в закладах дошкільної, загальної середньої та вищої освіти, у творчій діяльності з численними театральними і мистецькими професіональними та аматорськими колективами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Верховинець В. М. Весняночка. 5-е вид. К. : Муз. Україна, 1989. 342 с.

2. Дем'яню Н. Ю. Формування національної культури молоді в педагогічній спадщині В. М. Верховинця : монографія. Вид. 2-ге, випр. та доповн. Полтава : ТОВ АСМІ, 2012. 268 с.